

KÜLTÜR BİRLİĞİ OLARAK AVRUPA ve SPOR

Atilla ERDEMLİ

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

ÖZET

Kavram olarak mitolojik bir geçmişi bulunan "Avrupa" bu gün, dünyada etkin olan kültürün, değişik düşünme, araştırma, bilgi üretme biçimlerinin, değişik dünyaya bakış ve yaşama anlayışlarının geliştirildiği bir kültür yumağıdır. Bu nedenle "Avrupa" kavramını incelemek, onun içerdiği tarihsel, kültürel devinimi incelemektir. Bu kültürü oluşturan ilk oluşumlar doğu Akdeniz Havzasında İ.Ö. 5000 yılı kadar geriye giderler. Asıl büyük gelişme Antikçağ'da görülür. Ortaçağda gelişen Hristiyan Kültürü ardından gelen Renaissance ve 18.yy da ortaya çıkan Sanayi Devrimi ile bu büyük olaylar yöresindeki gelişmeler bir Kültür Birliği olarak "Avrupa"nın oluşumunu sağlarlar. Bu Kültür'ün önemli özellikleri olan akılcılık, bilimsellik, hümanizma ve kriz yanında bir başka niteğili de yayılmacılığıdır. Dolayısıyla bu gün Avrupa Kültürü bir dünya kültürü durumuna gelmiştir.

"Avrupa"nın içerdiği büyük kültürün önemli bir yanı da Spor'dur. Bu günün dünyasında Spor adına ne varsa ya Avrupa dediğimiz Kültürün içinde doğmuştur, ya bu kültürün uzantısı olarak ortaya çıkmıştır, ya da bu kültür tarafından yeniden biçimlendirilmiştir. Dolayısıyla Spor'u ve Spor Kültürü'nü paranteze alarak bir Avrupa kültüründen söz etmek olanaksızdır. Spor'un temel özellikleri açısından baktığımızda, "Spor yapan insan" ile "Avrupalı İnsan"ın bütünleştiğini görürüz.

Bu gün Avrupa Kültüründe ortaya çıkan Kriz Spor'u etkilemekte; Spor, kendisine yansıyan bozulmalarla Avrupa'nın Kültür Krizi'ni artırmaktadır. Böylece Avrupa'nın kendisi ve dünya karşısında bir Sportif sorumluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu sorumluluk dünyanın neresinde, hangi kültür bağlamında yaşarsa yaşarsın, tinsel bakımdan Avrupalı olan her insanın sorumluluğudur.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa, kültür, kültür birliği, spor, kriz*

Geliş Tarihi : 16.04.1999

Yayına Kabul Tarihi : 29.09.1999

AS A CULTURAL UNION EUROPE AND SPORT

ABSTRACT

Europe, which has a conceptually mythological background, is today a cultural unity that is formed an effective culture, different ways of thought, search and knowledge creation, different ways of looking to the world and life understandings. From this point of view, to examine the concept "Europe" is to examine the cultural and historical development, which includes. The first formations of this culture goes back to 5000 B.C. in the east Mediterranean Region. The real big development is seen in the Antique Period. The Christian Culture, which develops in the Medieval Period, the following of Renaissance, Industrial Revolution in the 18th century, and the developments among these events help to create a "Europe" as a Cultural Union. The very important aspects of this culture are rationalism, scientism, humanism, and diffusionism in crisis situations. By these reasons, today "European Culture" has become a world culture.

Another important aspect of this great culture of "Europe" is Sport. In today's world, whatever we have as Sport is the outcome of this Culture that is named as Europe, or emerged as the extension of this culture or reformed by this culture. Due to these reasons, it is impossible to talk about a European Culture with putting Sport and Sport Culture into paranthesis. When we look through out the basic characteristics of Sport, we see that "Person doing Sport" and "European Person" are intermingled with each other.

Today, the Crisis in the European Culture effects Sport; Sport, increase the Cultural Crisis of Europe with the deterioration that is reflected to it. So, for Europe itself and for the world emerges a Sportic responsibility. This responsibility is the moral responsibility of every European, wherever he lives, in which cultural link he lives in.

Key words: Europe, culture, cultural union, sport, crisis

1. Avrupa'nın olmadığı zamanlarda

Günümüzden yaklaşık 3000 yıl kadar önce Avrupa diye bir yer bilinmiyordu. Ne var ki, o zamanlarda bir mitos anlatılırdı. Ön Asya'da, bu günkü Suriye sahillerinde Tarihe Fenike olarak geçen bir yerde başlamaktadır bu mitos:

Bir zamanlar Fenike kralı Agenor'un çok güzel bir kızı vardı. Kız güzel olmakla kalmıyordu, aynı zamanda güzellikle yaşıyordu. Örneğin arkadaşlarıyla çiçek toplamaya gittiğinde en güzel sepet onundu: Tanrı Hephaistos'un yaptığı bu sepetin üzerine İo'nun hüznü öyküsü resmedilmişti. En güzel çiçekleri o topluyordu. Davranışlarıyla, ilgisiyle, coşkusuyla en güzel oydu. Adı Europa olan bu kız bir gece bir düş gördü: iki kıta, kadın kılığında, kendisini paylaşmak istiyorlardı. Asya, "Europa'yı ben doğurdum" diyerek onu kendisine almak istiyordu. Öteki kıta ise "Europa'yı Zeus bana verdi, öyleyse benim olmalıdır" diyordu. O sabah güzel kız düşünüyü kendi kendine yorumlamaya çabalarken, yukarda, tembel tembel dünyayı seyretmekte olan Zeus birden kızı gördü. Böyle bir güzellik tanrıları tanrısını şaşırttı, hayran bıraktı ve ona sahip olmak istedi. Kız o sırada arkadaşlarıyla buluşup, sahile inmişti. Kıskanç karısı Hera ise o sıralarda uzaklarda olduğu için Zeus'un içi rahattı, fakat kızla arkadaşlarını ürkütmemek amacıyla hemen bir boğa kılığına girdi ve kızlara yaklaştı. Europa boğayı görünce yanına geldi, onu sevdi. Boğa da doğrusu pek

munisti. Fenikeli Kız arkadaşlarına "Haydi boğaya binelim" dedi ve hemen boğanın üzerine atladı. O sırada boğa şimşek gibi denize doğru koşmaya başladı. Hızından sular yarıyor, dalgalar iki yana açılıyordu. Tıpkı bir gelin alayı gibi, tıpkı bir gelini yeni evine, yeni yurduna götürür gibi, yanlarında, önlerinde, arkalarında garip deniz tanrıları Nereid'ler, borularını öttürerek Triton'lar ve Zeus'un erkek kardeşi Poseidon gidiyordu.

Kız sulardan, yöresinde gördüğü deniz tanrılarından korkmuştu. Bir yandan, düşmemek için boğanın boynuzlarını tutuyor, bir yandan da, "bu boğa olsa olsa bir tanrıdır" diye düşünüyordu. Sonunda dayanamadı ve boğaya kendisini ıssız bir yere tek başına bırakmaması için yalvarmaya başladı. O zaman boğa kendisinin Tanrı Zeus olduğunu, ona aşık olduğunu ve Girit adasına gittiklerini söyledi.

Girit adasına geldiklerinde onları mevsimler karşılamaya çıkmıştı. Seviştiler, iki çocukları oldu, Minos ve Rhadamanthys. Bu çocuklar yeryüzünde öylesine tarafsız davranarak yaşadılar ki, öldükten sonra ölümler ülkesine yargıç yapıldılar. Anneleri Avrupa ise, Tanrılar Tanrısı tarafından adı bir yeryüzü bölgesine sunulan ikinci kadın oldu (1).

2. Avrupa nedir?

"Avrupa" sözcüğü yalnızca bir kıtayı gösteren ad değildir. "Avrupa" bu gün, dünyada etkin olan kültürün, değişik düşünme, araştırma, bilgi üretme biçimlerinin, değişik dünyaya bakış ve yaşama anlayışlarının yaklaşık 2500 yıllık bir süreçte yoğrulduğu, geliştirildiği bir kültür yumağıdır. "Avrupa"nın gerek bu günün ve gerekse de yarının dünyasında doğrudan, dolaylı büyük etkileri bulunmuştur, bulunacaktır. Dolayısıyla "Avrupa" kavramını incelemek, onun içerdiği tarihsel, kültürel devinimi incelemektir. "Avrupa"nın içerdiği büyük kültürün bir yanı olan Spor'u ele alan bu çalışma bu geniş açılıma sınırlı olarak değinmekle yetinecektir.

2.1. Sözcük olarak Avrupa.

Europa (Ευρώπη) Akad dilinde Toplanan Bulut, Koyulaşmak, Koyu ve Güneşin yerine dönmesi anlamlarında kullanılmaktaydı. Eski Yunanca'da ise Destan bağlamında Baş Tanrı Zeus'un gök gürültüsüyle konuşmasından esinle Yüksek sesli anlamına gelmekteydi (2).

2.2. Kültür Bakımından

Kültür Antropolojisi dünyada kültürün belli alanlarda oluştuğunu göstermektedir. Bu alanlardan biri de Güney-Batı Asya Kültür çevresi denilen, doğu Akdeniz bölgesiyle birlikte Anadolu yarımadası, Mezopotamya'yı içine alan bölgedir. Burada İnsanın doğayla birebir ilişkisi içinde tıptan matematiğe, astronomiden mimariye, sanatlardan mitolojiye yaşamayı doğrudan ilgilendiren pek çok İnsan başarısı ortaya koyulmuştu. Bir yandan ticarete önemli başarıları olan Fenikeli denizciler, bir yandan da içinde daha çok savaş bulunan değişik toplumsal karşılaşmalarla bu kültürel öğeler birbiriyle yoğrulmuştu. Dönemin toplumsal olayları bu birbiriyle kaynaşan, birbirini geliştiren kültürel öğelerin daha çok batıya doğru akmasını sağlamış; ilkin Miletos gibi batı Anadolu'daki büyük merkezlerde toplanmış, sonra da değişik nedenlerle ve uzun bir zaman diliminde, ağırlıklı olarak Girit üzerinden Yunan Yarımadasına ulaşmıştı.

Avrupa ve Spor

Buradaki toplumların yaşama biçimi ve evren-dünya görüşleriyle bütünleşen bu öğeler eski Yunan dehasının yapı taşlarını, bir başka bakımdan bir Kültürel gerçeklik olarak Avrupa'nın doğumunu hazırlayan ilk ve önemli gelişmeyi oluşturmuştu.

"Tinsel Avrupa'nın bir doğum yeri vardır" diyor E. Husserl, "... Her ne kadar ilgiliyse de, coğrafi bir ülkedeki doğum yerini kastetmiyorum, demek istediğim bir ulusun, yani o ulusun tek tek İnsanlarının ve İnsan guruplarının içindeki tinsel doğum yeri. İ.Ö. 7. ve 6. yüzyıllardaki eski Yunan Ulusu bu. Bu ulusta çevre dünyası karşısında yepyeni, bireysel bir tavır alma(Einstellung) geliyor ve bu tavrın tutarlılığı içinde tamamen yeni türden bir tinsel ürün ortaya çıkıyor, bu da hızla sistematik, kapalı bir kültür biçimi (Gestalt) olma yolunda ilerliyor; Yunanlılar ona felsefe derlerdi" (3). Husserl, içinde tüm bilimlerin yer aldığı anlamdaki bu felsefede tinsel Avrupa'nın temel fenomenini görmekteydi.

Eski Yunan Kültürü Antikçağ dediğimiz dönemin de temellerinin atıldığı yerdir. Son dönemde Roma olarak ortaya çıkacak olan bu kültür Avrupa'yı oluşturan ikinci önemli öge olacaktır. Bu bağlamda Avrupa'nın özü, ne olduğu sorunu karşısında Remi Braque, Avrupa'nın temelde Romalı olduğunu savunur."Avrupa Romalı olduğu için Yunanlıdır-yoksa Yunanlı olduğu için Romalı değil, Avrupa Romalı olduğu için kendisinden farklı olanı kendisine çekebilmiş, uyarlamış, kendisine maletmiş ona sahip çıkmıştır; başka bir deyişle bu dışsal oluşu hiç bir zaman göz ardı etmemiştir" (4).

Özellikle bu günkü Avrupa'yı yalnızca eski Yunan ve Roma Kültürleriyle açıklamak son derece zordur. Bu öncelikle onun tarafından yaratılmış ve onu oluşturan diğer önemli dinamiklerin göz ardı edilmesinden başka bir şey değildir. Avrupa Anlayışında Hıristiyan Kültürü, Eski Yunan ve Roma etmenlerini tamamlayan üçüncü bir öge olarak karşımıza çıkar. Avrupa dediğimiz büyük kültür devinimi hem temellendirici ve hem de bağlayıcı olan bu üç öge olmadan anlaşılabilir. Her çağda Avrupa Kültürü Eski Yunan, Roma ve Hıristiyan Kültürü ile bağlarını kurmuştur. Bu hem tarihlilik, hem yaşanan zamana yapılan bir eleştiri, hem de geçmişle bir tür övünme ve coşkudur (5). Ancak bu açıdan onun gelişimini oluşturan diğer öğeleri, yani Renaissance'ı, akılcılığı, bilimsel tavrı, yayılcılığı ve krizi anlayabiliriz. Bütün bu dinamiklerin birlikteliği, etkileşimi ile Avrupa ortaya çıkmıştır. Böyle bir Avrupa'yı yalnızca bir kültür bütünlüğü olarak algılamak eksik olur. Avrupa bu büyük kültür devininininden ortaya çıkan, fakat onu saran, yücelten bir başka özelliğiyle somutlaşır: Hümanizma. Avrupa kültürü değişik dinamiklerle ve süreçlerle oluşurken, hümanizma da ondan, onu tamamlayan, ona katılan ve onu yücelten bir özellik olarak doğmuştur. Kökleri ne denli Antikçağa geri götürülse de, Hümanizmanın gücünü asıl bulduğu dönem Renaissance olmuştur (6).

Hümanizmanın bulunmadığı bir Avrupa Kültürü düşünmek olanaksızdır. Avrupa devinen bir hümanist kültür ortamıdır. Öyle bir kültür ki, O olmadan günümüz batı uygarlığından söz etmek olanaksızdır. Avrupa kendisini Avrupalı gören-Avrupa'da gören demiyorum tüm ulusların katıldığı bir kültür iklimidir. Onların mutlaka birlikli, uyumlu olması gerekmez. "Avrupalı ulusla-

rin arasında ne kadar düşmanlık da olsa, yine de tinde özel, içsel bir akrabalıkları vardır, hepsinin içinden geçen, ulusal ayrımları yok eden bir akrabalık. Bize bu çerçevede aynı yurda ait olmanın bilincini veren bir kardeşlik gibi bir şeydir"(7).

Böyle bir Avrupa hiç bir zaman kendisine kapalı kalmamıştır. Burada önemle değinmek istediğim R.Braque'ın sözünü ettiği "... Büyük keşiflerin ardından gelen ve meskun dünyanın hemen hemen tümünün Avrupalı veya Avrupa'dan çıkmış uluslar arasında bölüşülmesi"(8) türünden bir olay değil, bundan daha çok ve daha etkili bir durumdur. Bu tüm İnsanlığın Avrupalılaşmasıdır. Çünkü "Onda bizdeki başka tüm İnsanlık guruplarına da seslenen özgün bir şey var, öyle ki bu şey, tüm yararlık düşünceleri bir kenara bırakıldığında bu İnsanlık gruplarının yine de hep Avrupalılaşmalarının motivi olacaktır...Demek istiyorum ki, Avrupalı İnsanlığımızda doğuştan bir ereklilik olduğunu duyuyoruz: Avrupa'nın biçim değişimine egemen olan bu değişime, ideal bir yaşam ve varlık biçiminin sonsuz kutbuna yönelik bir gelişim anlamı veren bir ereklilik bu... Burada bir ceninin basamak basamak olgunlaşması ve bu olgunluğu izleyen yaşlanma ve ölümü tarzındaki biyolojik gelişimi gibi bir şey söz konusu değil. Aslında halkların zoolojisi yoktur. Onlar tinsel birliklerdir, onlarda ve özellikle uluslar üstü Avrupa'da düzenli yinelemelerin erişilmiş ve erişilebilir olgun Gestalti yoktur...Avrupa İnsanlığının tinsel ereğinin içinde ayrı ayrı ulusların ve tek tek İnsanların özel ereği saklıdır; bu erek sonsuzlukta"dır"(9).

2.3 Avrupalı Olmak

Avrupa ile ilgili bilinci tamamlayabilmek için bir başka soruyu, "Avrupalı kimdir?" sorusunu yanıtlamak gerekiyor. Ortega Y. Gasset Avrupalıyı, hep aynı alanda ve aynı ortamda birlikte yaşayan ve aralarında değişik ilişkiler, etkileşimler, sürtüşmeler ile tıpkı analarının kucagında dövüşen ikiz Eteokles ile Polynikes gibi Avrupa'nın karnında çekişip, duran uluslar olarak belirler (10). Oysa Avrupa kültür ya da tinsel bakımdan ele alındığında Avrupa'nın ve Avrupa Uluslarının sınırlarını aşan, Husserl'in deyişiyle, sonlu İnsanlıktan, sonsuz İnsanlığa geçişin tarihi olarak ortaya çıkmaktadır (11). Avrupalı olmak bu çizgide önem kazanmaktadır. Ayrı deyişle Avrupalı, Avrupa'da yaşayan İnsanları da kapsayan biçimde tüm İnsanlar için bir yaşama ereğidir. Öyle ki, Avrupalı yaşama biçimine karşı çıkmak bile Avrupalı olmanın bir özelliğidir.

Avrupalı ne Avrupa'da yaşayan, ne de Avrupa kültürünün taşıyıcısı olan İnsandır. Avrupalı Avrupa Kültürüne katılan İnsandır: Yani, yapıcı-yaratıcı olan, kültür artırıcısı olan bir İnsandır. Bu Avrupa Kültürünün bir ürünü olan Hümanizma'ya, yeni bir yaşama üslubuna, gelişen bir dünya tablosuna katılmak ve belli bir biçimde yaşamaktır. Rothacker, bir Roma vatandaşının "civis romanussum", ben bir Roma vatandaşım, sözünü büyük bir onurla söylediğine, çünkü o zaman onun kendisini bir gerçek İnsan olarak gördüğüne değinir (12). Avrupalı olmak civis romanussum'a koşut (paralel) bir anlama sahiptir, fakat önemli bir ayrımla: Avrupalı İnsan yalnızca bir kültür içinde yer alan kişi değil, o kültürü işleyen, geliştiren İnsandır. Avrupa kültürünün en önemli yanlarından biri olan Hümanizma burada ortaya çıkar. Avrupalı olmanın en

büyük açmazı, "Avrupa'yı tehdit eden en büyük tehlike yorgunluk" (13) ve kendini bırakmaktır. Bu açıdan baktığımızda, günümüzde Avrupa'da yaşayan pek çok İnsanın Avrupalı olmaya şiddetle ihtiyacı bulunduğunu görmekteyiz. Bu gün pek çok Avrupalı; Avrupa Kültürünü kemirmektedir. Bu durum Avrupa'nın açmazlarından, önemli sorunlarından biridir. Fakat sorun olmak, krizin içinde bulunmak ve sonra onu aşmaya çalışmak da Avrupalılığın temel özelliklerinden biridir.

Peş peşe iki dünya savaşını yaşamış olan Avrupa İnsanı en büyük dayanağı olan akılcılığın yarattığı bir krizin içindedir. Gerçekte Avrupa Tarihi bir krizler tarihidir. Kriz aynı zamanda Avrupa kültüründeki yaratıcı atılımı sağlayan önemli etmenlerden biridir. Bu gün yeni bir krizi yaşamakta olan Avrupa savaşla önemini yitiren değerlerinin yerine yenilerini koymakta zorlanmaktadır. Teknolojinin getirdiği rahatlık, bütünleştirici olan eski değerlerin önemsizleşmesi ve modernizm yaşama tutumlarında değişikliklere neden olmuştur. Böylece modern özgürlük ve özerklik ile İnsan kendisini merkez alıyor, ben-merkezci yaşama anlayışının egemen olmasını sağlıyor, gerçek ülküsü de bireyin kendi kimliğini keşfedip, kendisini ifade etmesini gerektirerek, özgöndergeli (self-referential) yaşamalar ortaya çıkıyor (14). Böylece Akıl yalnızca kendisini doğrulayan bir işleyişe giriyor, günübürlük, gündelik yaşamalar ağırlık kazanıyor. Artık yaşamayı yöneten, iş ve aile, üretim ve yeniden üretim yaşamı olduğuna ilişkin duygudur. Onun için de hep daha bolluk içinde yaşamının koşullarını yaratmaya ve sıkıntılarını hep daha geniş bir ölçekte ortadan kaldırmaya görülmemiş ölçüde önem veriliyor"(15). Bu ben-merkezci, günübürlük kaygılarıyla yönlenen yaşama ile ortaya çıkan sıradanlık Tinsel Avrupa'yı kemiriyor.

3. Kültür Bütünlüğü

Kültür çok yönlü bir bütünlüktür. Ayrı deyişle bir Kültür Bütünlüğü aynı zamanda bir "çok kültürlülük"tür. Bu anlamda kavram iki içeriğe sahiptir: "«çok kültürlülük» ,kültür yönünden çokluk demektir. Anlamca köke indikte «çok kültürlülük» hep bir ve aynı kültürde içerik bakımından çeşit çeşit kültür dallanıp budaklanmalarında olduğu gibi çeşit çeşit kültürlerin aynı zamanda yanyana, birlikte varolduklarını da göstermeye yarar (16). Böyle bir bütünlükte her öge kendine özgü olduğu içinde, birbiriyle doğrudan, dolaylı ilişkiler içindedir. Bir kültürün bütünlüğünden söz etmek, onun her ögesini ve ilişkilerini ele almayı gerektirir. Ne var ki bu her zaman yapılmaz ve sözü edilen kültürün Bilim, sanat, din, felsefe, ekonomi, siyaset, kurumlar vb. yanları ele alınmakla yetinilir.

Kültür İnsan ürünüdür. İnsan yaşayabilmek için kültür yaratmak zorunda olan bir varlıktır. Çünkü, İnsanın varlık yapısı doğada kendi başına yaşayabilmesine elverişli değildir. Böylece İnsan ilkin doğayı değiştirerek kendi yaşamasına uygun biçime getirir ve orada yaşarken, bir yandan da yaptığını geliştirir; ayrı deyişle kültür çoğaltır. Kültürün gelişmesi, çoğalması İnsanın varlık yapısıyla bağıntılıdır.

İnsan bir yanıla tinsel bir varlıktır, bir yanıla da bedendir. Beden Kültürün vazgeçilemez

bir yanıdır. Bedenle ilgili kültür en ilkelinden en gelişmişine dek, tarih boyunca her İnsan toplumunda bulunmaktadır. Örneğin, sağlıtım ve sağlıtım teknikleri, bedenle ilgili değişik bilgiler, görüşler, dans, seks, beslenme, giyim, ibadet biçimleri hep beden kültürü içinde yer almaktadırlar. Beden aynı zamanda İnsanın en önemli ve asla gözardı edilemez bir özelliği olan hareketin temel dayanağıdır. İnsan doğası gereği harekete zorunlu bir varlıktır. İnsanla birlikte varolup, gelişen Beden Kültürü içinde hareket ve harekete dayanan beden kültürü önemli bir yer tutar. Hareket kültürü İnsanın bir başka özelliği olan Oyun ile birleştiğinde Spor Olayı'nın başlangıcına tanık oluruz. Adı Spor olarak koyulmasa da, ilk uygarlıkların ortaya çıkışıyla birlikte Spor nitelikli etkinliklere rastlamaktayız. Kültür varlığının yoğunlaştığı toplumlarda ise bu etkinlikler değişik amaçlara yönelik de olsalar bir üst kurum olarak sporun yapılanışını göstermektedirler. Giderek, yapısındaki değişik kurumları, yayılımı bir dünya görüşü, bir ahlak olarak kendi bağlamında bir kültür yumağı oluşturan Spor, özellikleri gereği kültür bütünlüğünün her ögesiyle doğrudan dolaylı, fakat etkin ilişkiler içindeki özel bir alan olarak ortaya çıkar.

3.1. Avrupa Kültürü ve Spor Kültürü

Spor kültürünü paranteze alarak bir Avrupa kültüründen söz etmek olanaksızdır. Çünkü bu günün dünyasında Spor adına ne varsa ya Avrupa dediğimiz Kültürün içinde doğmuştur, ya bu kültürün uzantısı olarak ortaya çıkmıştır, ya da bu kültür tarafından yeniden biçimlendirilmiştir. Aynı deyişle modern Spor Avrupa Kültürünün temel boyutlarından biridir. Günümüz dünyasında Spor adıyla, yapılanmasıyla, kurumlaşmalarıyla, getirdiği Yaşama Anlayışıyla Dünya Görüşüyle Avrupalıdır.

Beden Kültürü içinde oyunlaşmış harekete dayanarak ortaya çıkan, fakat beden kültürünün ve ona bağlı olarak kültür bütünlüğünün her ögesiyle doğrudan dolaylı ilişkide bulunan Spor üstüne temel özellikleri bakımından küçük bir aydınlanmanın Avrupa ve Spor arasındaki yoğun ilişkiyi göstermesi bakımından yararlı olacağı kanısındayım.

3.2 Temel Özellikleriyle Spor

"Spor nedir?" yanıtlanması oldukça zor bir sorudur. Girişilecek herhangi bir tanım denemesinin de sporun tüm özelliklerini açık ve seçik olarak vereceği her zaman kuşkuludur. Bu nedenle onu belirleyici özellikleriyle tanımak daha yararlı olacaktır. Sporun temel özellikleri aynı zamanda Spor Olayını yaratan Spor Yapan İnsanın temel özelliklerinden başka bir şey değildir. Görülecektir ki, Spor yapan İnsan yalnızca sporla sınırlı değildir, yaşamının bütünüyle doğrudan dolaylı pek çok ilişki içindedir.

- *Spor bir İnsan Olayıdır.*

İnsandan başka hiçbir varlık spor yapmaz. İnsan spor yaparken hayvanları kullanabilir. Fakat bu o hayvanların spor yaptığı anlamına gelmez.

- *Spor İnsanın tüm Varlığına ilişkindir.*

Spor İnsanın bedensel, tinsel bütün varlığıyla katıldığı bir Oyundur. Orada İnsan ken-

disiyle karşılaşır, kendisini tanır, kendisini aşma etkinliklerine girer

- *Spor özel bir Bilinçle yapılır.*

Spora ne zorla başlanır ne de Spor zorla sürdürülür. Spor bir başkası veya bir başka şey için de yapılmaz. Her İnsan spora kendi isteği ile başlar. Sporda esas olan bireyin kendisidir. Spora başlayacak kişinin ilkin, bedence hangi sporlara yatkın olduğunu sonra bunlardan hangisini yapmaktan daha çok hoşlandığını bilmesi gerekir. Spora bireyin kendi sportif yanına ilişkin bu bilinç ile başlanır.

- *Spor Öğrenilir.*

Birey sahip olduğu Spor Yapma Kabiliyetini tanıdıktan sonra, bu yatkınlığına uygun sporu seçer ve öğrenir. Spor yapmak İnsanın ham bolan bir özelliğidir. Bu özellik işlenince her birimize özgü Spor yapan İnsan ortaya çıkar.

- *Spor Tek Kişiye özgü değildir.*

Yalnızca bir tek kişinin yaptığı bir spor olamaz. Spor bir paylaşımdır, bir toplumsallaşmadır. Her Spor dalı bütün İnsanlara özgüdür. Spor her İnsanın kendine özgü gerçekleştirdiği özel bir yaşama biçimidir. Ne var ki, Spor sistemlerini oluşturan kuralların genel-geçerliği nedeniyle, kendine özgü eylerken, özel olarak aynı sporu yapanlarla, genel olarak da tüm spor yapan her İnsanla ortak bir etkinliğe girilen, birleştirici ve bütünleştirici bir alandır.

- *Spor bir Oyundur.*

Gerçek yaşamda spor yoktur. Spor günlük yaşamın üstünde, kendimizle ilgili özel bir bilinçle oyun oynadığımız bir alandır. Spordan Oyun olma özelliği kaldırılırsa, Spor önemli özelliklerini yitirir. Spor İnsandaki haz öğesine yönelik bir etkinliktir. Spor açık ve kapalı Oyun Sistemlerinden oluşan bir oyunlar bütünlüğüdür. Sistemleri oluşturan kurallar bakımından bir toplumsal anlaşmadır, her oyun gibi bir ahlakıdır.

- *Spor bir Eğlencedir.*

Oyun olma özelliği Sporu bir eğlence durumuna getirir. Spor İnsanın yarar kaygısı gütmeden gerçekleştirdiği yapıcı-yaratıcı bir oyundur.

- *Spor Amacı kendisinde olan bir Eylemdir.*

Spor herhangi bir çıkar kaygısıyla yapılmaz. Yapılırsa özelliklerini yitirir. Bu çıkar yalnızca sporla sağlanacak bir yarar bile olsa, Spor kendisi için yapılması gereken bir etkinliktir.

- *Spor uzun süreli bir Etkinliktir.*

Spor İnsanın yaşam boyu gerçekleştireceği kendi öz eylemidir. Burada iki tür spor bağlamı ortaya çıkar:

- Herkes için Spor: Her İnsanın yapabileceği bir spor vardır. Fakat bu her İnsan rekorlar kıracak, şampiyon olacak anlamında değildir.
- Yüksek Performans Sporları: Yüksek düzeyde sportif kabiliyete sahip olanların

yaptıkları spordur. Sporda büyük başarılar bu kişiler tarafından gerçekleştirilir.

- *Spor İnsanın Yaşamına çok yönlü katkıda bulunan bir etkinliktir.*
Çünkü Spor bio-psiko-sosyal bir olaydır. Ne var ki, spor bu çok yönlü katkılardan bir ya da birkaçına indirgenerek yapılırsa bozulur. Bu yararların hepsi, spor kendisi için yapıldığında bir yan ürün olarak İnsanın yaşamasına katılırlar.
- *Spor yalnızca Yarışma değildir.*
Yarışmalar, karşılaşmalar sporda önemli bir yer tutarlar. Fakat Spor Olayı'nı yalnızca yarışmaya indirgemek olası değildir. Çünkü yarışma olmayan sporlar da vardır
- *Spor kendi başına bir Ahlak Olayıdır.*
Spora özgü bir ahlak yoktur. Sporun kendisi bir ahlaktır. Sporda herhangi bir kuralın çiğnenmesi veya eşitliği bozucu bir davranış, Sporun dışına çıkmaktır. Bu ahlakın içinde Spor bir hoşgörü, özgürlük, soyluluk bağlamı olarak kendini gösterir.
- *Spor Geleneğe dayanan bir Olaydır.*
Spor geleneği dinamik bir gelenektir: Tarihselliğin korunması ve sürdürülmesi yanında, yeniliklere ve gelişmelere açık bir olaydır. Aynı deyişle bir yandan başarılar yitikleşmiyor, bir yandan sağlam ve yapıcı-yaratıcı değerler geçerli olarak korunuyor, sürdürülüyor, diğer yandan da gelişme için yeniliklere uyuluyor. Bu büyük bir birleşim (sentez) olayıdır.
- *Spor Kurumlaşmayı getiren bir Olaydır.*
Kurallar, gelenek, tüm İnsanlara özgü olmak kurumsallaşmayı zorunlu kılmaktadır. Bu durum sporun toplumsal yanının en önemli özelliklerinden biridir.
- *Spor bir Aydınlanma Olayıdır.*
Aydınlanma kendini bilme, kendini gerçekleştirme ve kendini aşma sürecinde önemle ortaya çıkar. Böyle bir sürece dayanmayan Spor olamaz.
- *Spor demokratik bir Olaydır.*
Varlığımızdaki Spor yapan İnsan ile Demokratik İnsan arasında çok önemli koşutluklar bulunur. Katılımcılık, kendini bilme, kendini geliştirme, yaratıcılık, mükemmellik bilinci ve duygusu, aydınlanmacı tavır, dürüstlük, hoşgörü ve daha bir çok özellik hem spor yapan İnsanda ve hem de Demokratik İnsanda ortaktır.
- *Spor bir hümanizmadır.*
Spor İnsana kendisini bilmesini, geliştirmesini, mükemmelleşmesini, dürüstlüğü, diğer İnsanlarla kardeşliği, bütünleşmeyi, hoşgörü, öz ben ve başkası saygısını aşılması, demokratik bir olay olması bakımından bir hümanizmadır.
- *Spor Olayı Mitoslar yaratan bir Olaydır.*
Spor İnsanın kahramanlık ihtiyacını karşılayan, dolayısıyla kahramanca bir olaydır. Özellikle belli başarıları gerçekleştiren Sporcu tarihin her döneminde, toplumlarda bir üstün yere koyulmuş, üstün bir kişilik olarak görülmüştür. Bir dünya rekoru kıran spor-

cu, evrenselleşir, çünkü onun başarısı aynı zamanda bütün insanlığın başarısıdır. İşte böyle kişiler, özellikle o sporu yapanlar için birer model tip ya da ideal tip durumundadırlar, birer erektirler.

- *Spor Bilim Temelli bir Olaydır.*

Sportif kabiliyetin belirlenmesinden, sportif yönlendirmeye, temel ilkelere eğitime, beslenmeden antrenmana, malzemeden yarışmaya bir sporcu pedagoji, psikoloji, fizyoloji, anatomi, genetik, hormon bilimi, hareket bilimi, tıp, değişik teknolojiler, ekonomi, tarih, sosyoloji, antropoloji, istatistik, çevrebilim gibi bir çok bilimsel çalışmanın desteğiyle başarıya ulaşır.

- *Spor bir güzellik yaratma olayıdır, bir Estetik Olaydır.*

Başarılı bir sportif davranış aynı zamanda güzel bir davranıştır. Sporun gerek yapana ve gerekse de izleyene verdiği coşku buradan kaynaklanır.

- *Spor Dünya Görüşü ve Yaşama Anlayışı sunan bir Olaydır.*

Kuralların tüm insanlara özgü olması, insanı dinamik ve gelişen bir yaşamaya sokması, tüm insanların eşitliğine ve kardeşliğine dayanması Spordan hareketle Olimpizm adı verilen bir dünya görüşü ve yaşama anlayışının doğmasına neden olur.

Bütün bu özelliklerle görülen Spor Yapan İnsan ile Avrupalı İnsan birbirinin içinden çıkıyor gibidir. Bu Avrupa Kültürü ile Spor Kültürünün iç içe olmasından kaynaklanan bir durumdur.

3.3. Olumsuz dönüş

Tarih bilgilerimiz, Sporun dünyada yaklaşık 5000 yıldır var olduğunu göstermektedir. Bu uzun sürecin yalnızca son 100 yılı içinde Spor Olayının özellikleri belirlenmeye ve Spor bu yolda ele alınmaya başlandı. Fakat Spor bağımsız bir olay değildir; o kültür bütünlüğü içinde, kültürün diğer öğeleriyle, özellikle de yaşamaya etkili olan değişik anlayışlarla ilişkidir. Bu durum gelişmelerin seyrine göre olumlu da olabilir, olumsuz da. Gününbirlik yaşamının üstünde bir yaşama bağlamı olması bakımından, ağırlıklı eğilimlerden etkilenmesi daha kolaydır. Günümüzde böyle bir olumsuz etkilenme süreci yaşanmaktadır.

Spor olayını yalnızca yarışmalar, karşılaşmalar, şampiyonluklar, rekorlar düzeyine indirmek, onu yalnızca beden gücünün bir etkinliği olarak görmektir. Spor temelde bir İnsan olayıdır. Bu nedenle Spor bir kültür olayıdır, bir ahlaktır, bir aydınlanma yoludur, bir hümanizmadır. Tüm İnsanlar arasındaki ortak dildir ve tüm insanlara özgü bir yaşam biçimidir. Bu bakımdan Spor kendi başına amaç olan, yani kendisi için yapılması gereken bir İnsan etkinliğidir.

Spora içkin olan gerçek böyleyken, günümüz Avrupa'sında -Burada aynı sorunu paylaşan diğer Batılı toplumları anmıyorum- yaşamaya egemen olan gününbirlik kaygılar, Sporda da kendisini göstermekte ve Spor güncel yaşama kaygılarının bir aleti durumuna getirilmekte, yarar üreten bir etkinliğe dönüştürülmektedir. Giderek merkezinde İnsan bulunan bu uluslar-üstü etkinlik, bir yandan kaba ideolojilerin ve gerek uluslararası karşılaşmalarda, gerekse de

Olimpiyat Oyunlarında tanık olduğumuz katı ulusalcılığın gösteri aracına dönüşürken, diğer yandan acımasız bir profesyonellik anlayışıyla Sporcu, başarı için yetiştirilen, desteklenen, yönlendirilen, başarı baskısı altında çalışan bir makina durumuna düşürülmektedir. Yalnızca başarının güdülendiği ve yayılarak gelişen bu anlayışta giderek çocuk sporcular doğalarına aykırı düzeyde zorlanabilmektedirler. Hatta Spor Bilimlerinde bile, her İnsanın sahip olduğu, varlığına için "Spor yapan İnsan" ikinci sıraya düşmekte, başarı olanaklarının artırılması, araştırmaları yönlendirmektedir. Coubertin'in İnsana duyduğu büyük saygı ile dile getirdiği ve Olimpiyat Oyunlarının savsözü olan Citius, Altius, Fortius, (daha Hızlı, daha Yüksek ve daha Güçlü) Sporda kaba profesyonelliğin ilkesi durumuna gelmektedir. Giderek Spor Avrupa İrkçiliğinin bir aracı durumuna getirilmeye çalışılmaktadır.

İnsanlık Tarihinde böyle bir gelişme Antik Yunanistan'da İ.Ö.5.yy.'ın sonlarında yaşanmaya başlandı. Spora etkili olan spor dışı güçler öyle bir konuma geldiler ki, olanakları bulunmadığı için bu günkü anlamda gerçekleştiremedikleri Doping, anlayış olarak o dönemde ortaya çıktı. İnsanın ilkel yanını ortaya çıkartan boks gibi bazı spor dalları büyük ilgi gördü. Sporcuları, hakemleri satın alma, hile, rüşvet her türlü çirkinlik o noktaya geldi ki, bir çok yerde spor karşılaşmaları yasaklandı. Bu yasaklardan sonunda zaten bozulmuş, amacından sapmış olan Olimpiyat Oyunları da payını aldı. Artan bir ivme ile gelişen bu süreçte kazanan olmadı, İnsanoglu hep kaybetti. Spor günlük yaşamaya koşut olarak gelişen ve yarar amaçlı günlük yaşam ile dolaylı ilişki içinde olan bir üst-yaşamadır. Oradaki gelişmelerin Sporu, Spordaki gelişmelerin de o yaşamayı etkilemesi doğrudan değildir, fakat önemlidir. Antikçağda Spurun yozlaşması bu etkileşimden çok, Spurun bir üst-yaşama olmaktan çıkartılıp, araç durumuna getirilmesiyle gerçekleşti. Bunun sonunda da Spordaki bozulmalar, toplumsal yaşamadaki diğer bozulmalara hız kazandırdı, güç verdi. İşte günümüzde içine girilmiş olan süreç budur.

4. Avrupa ve Spor

Bütün bu belirlemeler ışığında Avrupa ve Spor sorununu birkaç bakımdan ele alabiliriz. Bunların her birinin üstünde tek tek durmak böyle bir çalışmanın sınırlarını fazlasıyla aşacağı için, belli saptamalarla yetineceğim. Fakat bu sorunların mutlaka başka çalışmalarla yeniden, uzmanlarca ve tek tek ele alınması gerektiği kanısındayım. Sorunlara uygulanabilir çözümler önermek ise Felsefece düşünmenin dışında kalmaktadır.

- * Tinsel Avrupa'nın, Avrupa İnsanından, Dünya İnsanlığı'na açılmasındaki yollardan biri de Spordur. Bu yolun, yani Spurun günümüz Avrupa'sında tinsel bütünlüğün sağlanmasında etkisi sanılandan daha büyüktür, fakat bu nasıl gerçekleştirilecektir?
- * Yeni bir çağa girerken, Avrupa kültüründe, bir hümanizma ve aydınlanma olayı olarak Spurun yeri ne olacaktır?
- * İnsan haklarının bir sorun olarak ortaya çıktığı ve biçimlendirildiği yer Avrupa'dır. Şimdi yeniden yapılanmakta olan Avrupa'da temel İnsan hakları bakımından Spurun yeri ne olacaktır?

- * Sporun girdiği olumsuz gelişmeden kurtarılması ve özü gereği yapılanmaya başlaması yeni Avrupa İnsanının, Avrupa Yurttaşının yaratılmasında işlevsel olacaktır. Avrupa İnsanı anlayışından Dünya İnsanı ya da Dünya Yurttaşı anlayışına giden gelişmede bu işlev büyük bir önem taşımaktadır. Öyleyse Avrupa'nın kendisi ve dünya karşısında bir Sportif sorumluluğu da vardır.

Şimdi başta verdiğim öyküye dönmek istiyorum. İki büyük kara parçasının paylaşamadığı Ortadoğulu bir kral kızı vardır. O yalnızca güzel değil, güzelliği tanıyan, bilen, arayıp, bulan, yaratan, güzellikle yaşayan bir kızdır, soyludur, yüce ruhludur. Onu kendisine almak isteyen iki büyük kara parçasının istediği gerçekte bunlardır. Bu kız en büyük tanrı tarafından alınır, doğurgan kılınır, bu güzellikten her iki dünyada da adaletin koruyucusu çocuklar dünyaya gelirler ve bu kız kara parçalarından birine sunulur. İşte orası, yani en büyük tanrının gözettiği ve böylece önemli bir yaşama görevi verdiği Avrupa'dır. Avrupa hem kendisi ve hem de dünya karşısında böyle bir sorumluluğun taşıyıcısıdır. Bunun bir yanı da hiç kuşkusuz Avrupa'nın Sportif Sorumluluğudur. Bu sorumluluk dünyanın neresinde, hangi kültür bağlamında yaşarsa yaşasın tinsel bakımdan Avrupalı olan her İnsanın sorumluluğudur.

ALINTILAR ve EKLER

1. Azra ERHAT Mitoloji Sözlüğü s. 137-138
2. G.SEMERANO Le origini della cultura europa, Il Dizinario della lingua greca s.102
3. Edmund HUSSERL Avrupa İnsanlığının Krizi ve Felsefe s.40-41
4. Remi BRAQUE Avrupa:Roma Yolu s:11
5. Remi BRAQUE a.g.y. s.111
6. Jacob BURCKHARDT İtalya'da Renaissance Kültürü I ve II.
Burckhard bu yapıtında Renaissance'ın İtalya'da bir yandan kendisini oluştururken, bir yandan da bu günkü Avrupa Kültürü'nün temel öğelerinin ortaya çıkışını, yapılanışını ve bu bağlamda Hümanizma'nın bu süreçte doğallıkla ortaya çıkışını gösterir.
7. Edmund HUSSERL a.g.y. s.38
8. Remi BRAQUE a.g.y. s.117
9. Edmund HUSSERL a.g.y. s.39-40
10. Ortega Y GASSET Tarihsel Bunalım ve İnsan:
Avrupa Üstüne Düşünceler s.123
11. Edmund HUSSERL a.g.y. s.48-49
12. Erich ROTHACKER Tarihte Gelişme ve Krizler 5.51
13. Edmund HUSSERL a.g.y. s.94-95

14. Charles TAYLOR Modernliğin Sıkıntıları s.70
15. Charles TAYLOR a.g.y. s.87
16. Nermi UYGUR Kültür Kuramı
Dil, Kültür ve Eğitim s.27

KAYNAKÇA

- BRAQUE, Remi (1995) **Avrupa Roma Yolu**. Çeviren: Betül ÇOTUKSÖKEN İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- BURCKHARDT, Jacob (1974). **İtalya'da Renaissance Kültürü 1**. Çeviren: Bekir Sıtkı BAYKAL, Ankara: Devlet Kitapları.
- BURCKHARDT, Jacob (1977). **İtalya'da Renaissance Kültürü II**. Çeviren: Bekir Sıtkı BAYKAL, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ERHAT, Azra (1972). **Mitoloji Sözlüğü**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- GASSET, Ortega Y (1992). **Tarihsel Bunalım ve İnsan**. Çeviren: Neyire Gül IŞIK. İstanbul: Metis Yayınları.
- HUSSERL, Edmund (1994). **Avrupa İnsanlığının Krizi ve Felsefe**. Çevirenler: Ayça SABUNCUOĞLU, Onay SÖZER. İstanbul: Ara yayıncılık.
- ROTHACKER, Erich (1954). **Tarihte Gelişme ve Krizler**. Çevirenler: Hüseyin BATUHAN, Nermi UYGUR İstanbul: İ.Ü.E. F. Yayınları.
- TAYLOR, Charles (1995). **Modernliğin Sıkıntıları**. Çeviren: Uğur CANBİLEN. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- UYGUR, Nermi (1994). **Kültür Kuramı. Dil, Kültür ve Eğitim**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Teşekkür:

Avrupa kavramıyla ilgili araştırmam sırasında İtalyanca kaynaklardan tarama yapan ve belli maddeleri çeviren değerli meslekdaşım Prof.Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU'na en samimi teşekkürlerimi sunuyorum.